

Renolde gegn Frakklandi
Dómur frá 16. október 2008
Mál nr. 5608/05

2. gr. Réttur til lífs

3. gr. Bann við pyndingum

Fangar. Agaviðurlög. Aðbúnaður í fangelsi. Aðgerðir til að vernda líf.

1. Málsatvik

Kærandi, Hélène Renolde, er franskur ríkisborgari, fædd árið 1962 og búsett í Chatou, Frakklandi. Hún er systir Joselite Renolde, sem var fæddur 17. ágúst 1964 og lést 20. júlí 2000 eftir að hafa hengt sig í Bois-d'Arcy fangelsinu þar sem hann sat í gæsluvarðhaldi.

Í apríl árið 2000 var Joselite úrskurðaður í gæsluvarðhald í kjölfar vopnaðrar árásar hans á fyrrverandi eiginkonu sína og 13 ára dóttur þeirra sem leitt hafði til líkams- og eignatjóns. Að auki tekið burt eignir og þar af leiðandi grunaður um þjófnað. Þann 2. júlí sama ár reyndi hann að fremja sjálfsmorð með því að skera sig á púls með rakvélablaði. Í kjölfarið var hann greindur með ofskynjanir og var skrifað upp á geðlyf honum til handa. Joselite upplýsti þá að hann hefði áður átt við geðræn vandamál að stríða og hefði m.a. verið vistaður á geðsjúkrahúsi af þeim sökum þar sem hann hefði einnig fengið sams konar lyf.

Frá þeim degi sem hann var vistaður einn í klefa var hann undir eftirliti geðlækna fangelsisins en það eftirlit fór fram með reglubundinna heimsókna þeirra til hans. Hann fékk áfram lyf með þeim hætti að honum var tvisvar í viku afhentur lyfjaskammtur sem átti að duga honum í nokkra daga í senn. Honum var í raun falin umsjá með eigin lyfjatöku og höfðu læknar ekkert sérstakt eftirlit með því að hann tæki lyfin í raun og veru.

Þann 5. júlí sama ár, í kjölfar árásar á fangavörð var það mat aganefndar að Joselite skyldi úrskurðaður til 45 daga einangrunarvistar. Í bréfi sem hann ritaði systur sinni daginn eftir lýsti hann því að hann væri kominn á ystu nöf, líkti klefanum við grafhvelvingu og sjálfum sér sem krossfestum. Þann 12. júlí fór verjandi hans fram á endurmat á geðrænu ástandi hans svo staðreyna mætti hvort andlegt ástand hans þyldi dvöl í einangrunarklefa. Rúmri viku síðar, eða þann 20. júlí fannst Joselite látinn í klefa sínum eftir að hafa hengt sig með laki. Þá kom í ljós að hann hefði ekki tekið geðlyf sín í a.m.k. tvo til þrjá daga.

Í kjölfar andláts Joselite fór fram rannsókn á dauða hans og var fjölskyldu hans veitt aðild að meðferð málsins. Sérstök skýrsla utanaðkomandi geðlækna leiddi í ljós að Joselite hefði átt við veruleg geðræn vandamál að stríða og að sjálfsmorð hans hefði ekki verið afleiðing þeirra heldur ofstækiskasts sem leiða mætti af geðsjúkdómi hans og hefði líklegast átt sér stað sökum þess að lyfin voru ekki tekin í samræmi við fyrirmæli lækna. Dómstóll komst að þeirri niðurstöðu að annars vegar hefðu læknar og aðrir fangelsisstarfsmenn ekki vanrækt umönnun Joselite með því að fylgjast t.d. ekki sérstaklega með lyfjatöku hans og hins vegar að úrskurður aganefndar fangelsisins og eftirlitsleysi með lyfjatöku hefði ekki leitt til þess skyldu starfsfólks til umönnunar hefði ekki verið sinnt. Í janúar árið 2005 staðfesti áfrýjunardómstóll niðurstöðu undirréttar.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærandi hélt því fram annars vegar að frönsk yfirvöld hefðu ekki gripið til nauðsynlegra aðgerða svo vernda mætti með fullnægjandi hætti líf bróður hennar og hins vegar að 45 daga einangrunarvist hefði verið úr hófi í ljósi andlegs ástands hans. Með þessu hefði verið brotið í bága við rétt hans til lífs samkvæmt 2. gr. sáttmálans og rétti hans til þess að sæta ekki ómannlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu samkvæmt 3. gr. sáttmálans.

Niðurstaða

Um 2. gr.: Dómstóllinn benti á að frá og með 2. júlí 2000 hefðu fangelsisvörðöld haft vitneskju um geðræn veikindi Joselito sem vitað var að gætu leitt til þess að hann skaðaði sjálfan sig. Þrátt fyrir að

ástand hans hefði verið óstöðugt og hættan sem honum stafaði af eigin veikindum misjafnlega mikil þá hefði hún eigi að síður verið raunveruleg. Af þeim sökum hefði ástand hans krafist þess að náði yrði fylgst með honum svo unnt yrði að átta sig á því þegar það versnaði skyndilega.

Þegar litið var til þess hvort stjórnvöld hefðu gert allt sem ætlast mætti til af þeim til að koma í veg fyrir hættu á að hann skaðaði sjálfan sig, benti dómstóllinn á að Joselito hefði verið settur í einstaklingsklefa ásamt því að vera undir sérstöku eftirliti lækna. Dómstóllinn var hins vegar sleginn yfir því að hann hefði hvorki verið færður á geðsjúkrahús né hefði slíkur kostur verið tekinn til skoðunar á neinu stigi máls, þrátt fyrir sjálfsmorðstillraun hans og fyrirbyggjandi greiningu lækna á andlegu ástandi hans.

Í ljósi skyldu ríkja til að grípa til fyrirbyggjandi aðgerða svo vernda megí líf einstaklinga í lífshættu þá mátti gera ráð fyrir því að fangelsisýfirvöld vistuðu fanga sem átti við alvarleg geðræn vandamál að stríða og var að auki í sjálfsvígshugleiðingum, gripu til sérstakra aðgerða svo tryggja mætti að hann þylði áframhaldandi varðhald.

Í ljós þess að yfirvöld hefðu ekki tekið ákvörðun um að Joselito skyldi færður á geðsjúkrahús, hefðu þau a.m.k. átt að tryggja honum lækni meðferð sem tæki mið af alvarleika geðsjúkdóms hans. Dómstóllinn benti á álit sérfræðinga um að vanhöld á lyfjatöku hefðu hugsanlega leitt til þess að Joselito tók eigið líf. Án þess að litið væri framhjá þeim vandkvæðum sem fangelsisstarfsfólk stóð frammi fyrir í ljósi ástands hans efaðist dómstóllinn hins vegar um að ráðlegt hefði verið að fela fanga sem vitað væri að ætti við andlega erfiðleika að stríða, umsjá með eigin lyfjatöku án þess að með því væri fylgst sérstaklega. Þrátt fyrir að ekki lægi fyrir hvað olli því að Joselito tók eigið líf þá var það mat dómstólsins að skortur á eftirliti með lyfjatöku hans hefði átt þátt í dauða hans.

Dómstóllinn benti einnig á að þremur dögum eftir sjálfsvígstillraun Joselito hefði aganefnd úrskurðað hann í hæstu mögulegu einangrunarvist í 45 daga. Svo virtist sem ekkert sérstakt tillit hefði verið tekið til andlegs ástands hans þrátt fyrir að hann hefði virst illa áttaður og hefði látið samhengislaus ummæli falla frammi fyrir aganefndinni. Það var mat dómstólsins að einangrunarvist fanga, sem leiddi til þess að þeim væri óheimilt að taka á móti gestum og bann lagt við því að þeir tækju þátt í öðru því sem föngum gafst annars kostur á, myndi óhjákvæmilega auka líkur á sjálfsvígí þegar hætta á því væri þegar til staðar.

Dómstóllinn lagði áherslu á að varnarleysi þeirra sem ættu við geðræn vandamál að stríða krefðist þess að þeim væri tryggð sérstök vernd. Þetta ætti sérstaklega við um alvarlega geðsjúka fanga eins og Joselito, sem úrskurðaðir væru til sérstakra agaviðurlaga í fangelsum þ.á m. í einangrun. Slíkt væri óhjákvæmilega til þess fallið að hafa alvarleg áhrif á andlega heilsu fanga sem þegar ætti við andlega erfiðleika að stríða og hefði gert tilraun til að taka eigið líf nokkrum dögum áður.

Með vísan til framangreinds var það einróma niðurstaða dómstólsins að brotið hefði verið í bága við 2. gr. sáttmálans þar sem frönsk yfirvöld hefðu vanrækt skyldu sína til að vernda rétt Joselito til lífs.

Um 3. gr.: Dómstóllinn viðurkenndi að beita þyrfti fanga viðurlögum fyrir árásir á fangaverði enda mikilvægt að tryggja öryggi starfsmanna fangelsa. Hins vegar var dómstóllinn sleginn yfir því að Joselito hefði fengið þyngstu agaviðurlög fyrir árás á fangavörð án þess þó að litið hefði verið sérstaklega til andlegs ástands hans og þess að um fyrsta agabrot hans var að ræða. Dómstóllinn benti á að agaviðurlögin leiddu til banns gegn heimsóknum og samskiptum við aðra fanga. Að auki virtist liggja fyrir að Joselito hefði átt við sálarkvalir og þjáningar að stríða á umræddum tíma eins og ráða mátti af bréfi hans til kæranda þann 6. júlí árið 2000. Agaviðurlögin voru þungbær og allt eins líkleg til að ógna líkamlegu og andlegu viðnámi hans.

Dómstóllinn lagði einnig áherslu á að fangar sem vitað væri að þjáðust af geðsjúkdómum og líklegir væru til taka eigið líf þyrftu á sérstakri meðferð að halda í samræmi við ástand þeirra svo tryggja mætti að fullnægt væri kröfum um mannlega meðferð. Að mati dómstólsins samræmdest meðferðin sem Joselito var gert að sæta ekki þeim viðmiðum sem hafa ætti til hliðsjónar þegar um væri að ræða andlega sjúkan einstakling. Af þeim sökum verið um að ræða ómannlega og vanvirðandi meðferð. Var það því einróma niðurstaða dómstólsins að brotið hefði verið í bága við 3. gr. sáttmálans.

Þar sem kærandi hafði ekki krafist skaðabóta samkvæmt 41. gr. sáttmálans taldi dómstóllinn ekki þörf á að kveða á um slíkar bætur.